

Representatie op het lokale niveau

INFOPOL-onderzoek

Julie Sevenans, Karolin Soontjens en Stefaan Walgrave

Het INFOPOL-onderzoek

Het INFOPOL-project onderzoekt politieke representatie in al haar facetten: Zijn politici een goede afspiegeling van de bevolking? Wat zijn de standpunten van partijen en van politici over allerlei beleidskwesties—en komen die standpunten overeen met die van hun kiezers? Hoe lezen politici de publieke opinie en hoeveel tijd besteden ze daaraan? Welke groepen burgers willen politici graag vertegenwoordigen? Enzovoort.

De afgelopen jaren namen we geregeld interviews af bij regionale en nationale politici in ons land (parlementsleden, ministers, partijvoorzitters). Het lokale niveau is echter óók cruciaal voor een goede politieke representatie, maar weinig onderzocht. We brengen daar graag verandering in en willen vanaf nu één à twee keer per jaar lokale vertegenwoordigers bevragen.

In het kader van het INFOPOL-onderzoek namen wij in maart-april 2021 een vragenlijst af bij lokale politici in België. In dit document rapporteren we de eerste resultaten van die bevraging. Veel resultaten zijn beschrijvend; in de komende maanden willen we de data diepgaander analyseren en daarover rapporteren in wetenschappelijke artikels. Het publicatieproces duurt vaak lang, maar alle resultaten zullen uiteindelijk verschijnen op de website van onze onderzoeksgroep: www.m²p.be. Neem er gerust een kijkje.

Technische fiche

Onderzoekperiode	16 maart tot 23 april 2021
Doelgroep	Online vonden wij contactgegevens van 7.225 raadsleden, schepenen en burgemeesters uit alle Vlaamse gemeenten, steden en districten. Hiervan nodigden we 3.021 willekeurig geselecteerde politici uit om deel te nemen aan de bevraging. De overige politici zullen over enkele maanden uitgenodigd worden om deel te nemen aan een gelijkaardige bevraging.
Responsgraad	In totaal namen 807 van de 3.021 gecontacteerde politici deel aan de survey. De responsgraad bedraagt dus 26,7%. De meeste deelnemers vulden alle vragen in, sommigen haakten wat eerder af. Daarom zijn er lichte schommelingen in het aantal respondenten (voor verschillende vragen).

Representativiteit De deelnemers zijn tamelijk representatief voor de gehele populatie aan lokale politici. Politici uit alle provincies en van alle ideologische strekkingen zijn vertegenwoordigd in het onderzoek. Om te compenseren voor lichte over- en ondervertegenwoordigingen—de respons was bijvoorbeeld iets hoger in de provincie Antwerpen—gebruiken we wegingscoëfficiënten in de analyses.

Samenvatting van dit rapport

- De lokale politiek vormt geen perfecte afspiegeling van de bevolking. Er is bijvoorbeeld een ondervertegenwoordiging van laag- en middengediplomeerden, van mensen die tot de arbeidersklasse behoren en van mensen van buitenlandse herkomst. De inkomensverdeling van lokale politici lijkt echter niet zo heel verschillend van die van mensen in het algemeen. De ondervertegenwoordiging is minder uitgesproken op het lokale dan op het nationale niveau.
- Veel lokale politici belanden in de politiek door rekrutering: ze worden gevraagd door iemand van een politieke partij. Lidmaatschap van een middenveldorganisatie lijkt daarvoor geen determinerende factor te zijn.
- Lokale politici spenderen veel tijd aan hun mandaat. Burgemeesters zijn logischerwijs het actiefst (gemiddeld 47 uur per week), gevolgd door schepenen (34 uur) en raadsleden (17 uur). De meeste politici besteden met name veel tijd aan vergaderingen, aan het in contact blijven met burgers en aan het volgen van de actualiteit.
- Een meerderheid van de lokale politici is eerder sceptisch over de kwaliteit van de publieke opinie. Geconfronteerd met concrete informatie over de publieke opinie omtrent twee thema's (belastingen en het hoofddoekenverbod), denken zij dat veel burgers de complexiteit van het debat niet begrijpen. Er zijn daarbij verschillen tussen signalen: politici schatten bijvoorbeeld in dat de mening van mensen die veel verdienen meer doordacht is dan de mening van de mensen die weinig verdienen.
- Wanneer we kijken naar de ideologische positie van lokale politici—gemeten aan de hand van hun mening over allerlei beleidsthema's—zien we dat de lokale politici van alle partijen een positie innemen die gelegen is tussen de positie van de gemiddelde kiezer (die eerder gematigd is) en de positie van de nationale partij (die eerder 'extremer' is). Lokale politici vormen als het ware een brug tussen de kiezer en de nationale politiek.
- Volgens lokale politici zijn er diverse grote uitdagingen op het lokale niveau. De volgende drie worden het vaakst genoemd: (1) mobiliteit en verkeersveiligheid; (2) de COVID-crisis en de gevolgen ervan; (3) ruimtelijke ordening en de inrichting van de gemeente.
- Lokale politici associëren verschillende politieke partijen met verschillende vormen van solidariteit.

Contact

Vragen over dit rapport? Aarzel niet om een mailtje te sturen naar één van de onderzoekers van het INFOPOL-project op infopol@uantwerpen.be.

Zijn lokale politici een goede afspiegeling van de bevolking?

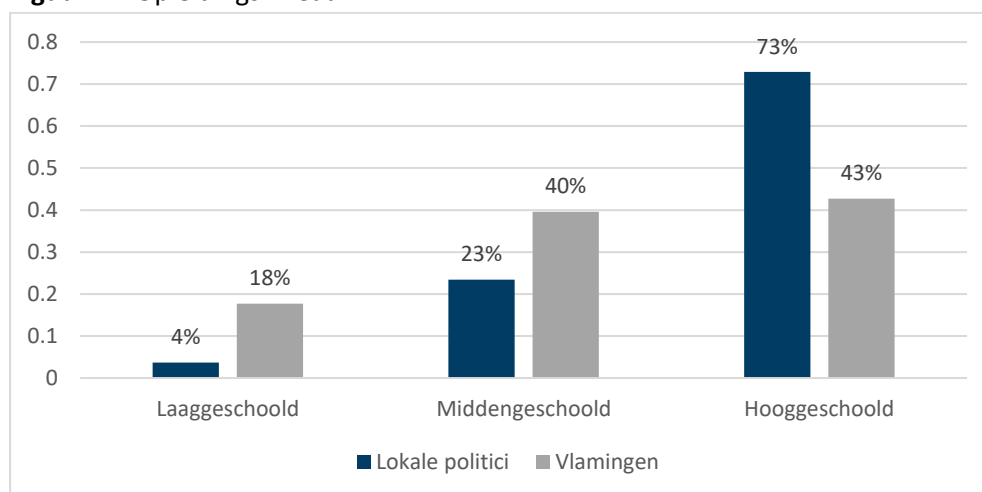
Komen lokale politici uit alle lagen en groepen van de bevolking? Of is het een homogene groep van hoogopgeleide en eerder welgestelde mensen met dezelfde herkomst? Dat is de eerste vraag die we ons stellen.

In politieke wetenschappen is de vraag vaak onderzocht op het nationale niveau. Uit het onderzoek blijkt dat nationale politici bijna allemaal universitair onderwijs genoten. Ze behoren meestal tot de hogere inkomensgroepen en er is weinig etnische diversiteit. Dat hoeft niet noodzakelijk problematisch te zijn, want in theorie is het mogelijk voor een vertegenwoordiger om ook mensen van andere groepen goed te vertegenwoordigen. En aangezien politici in hun beleidstaken vaak te maken krijgen met complexe dossiers, is het eerder een voordeel dat ze daartoe opgeleid zijn. Maar het gebrek aan afspiegeling vormt ook een risico: het zou bijvoorbeeld kunnen dat politici zich moeilijk kunnen inleven in de problemen waarmee sommige mensen geconfronteerd worden en dat ze hen daardoor toch niet helemaal goed vertegenwoordigen. Ook is er gevaar dat bepaalde groepen mensen zich niet vertegenwoordigd *voelen*, simpelweg omdat ze zich niet herkennen in hun afgevaardigden, wat op termijn ook de democratie schaadt.

Wij zijn benieuwd of dezelfde patronen voorkomen in de lokale politiek. Op het lokale niveau zijn er méér politici, wat meer diversiteit mogelijk maakt. Het lokale niveau is bovendien het niveau bij uitstek waar mensen hun vertegenwoordigers persoonlijk kennen en waar ze stemmen voor hun buurvrouw, de kapper, of de scoutsleider van de kinderen. Zijn lokale politici daardoor wél een betere afspiegeling van de bevolking?

We beginnen met opleidingsniveau en vergelijken het hoogst behaalde diploma van lokale politici met dat van burgers¹. We werken met drie categorieën. Laaggeschoolden zijn personen zonder een einddiploma van het secundair onderwijs. Middengespoolden hebben het secundair onderwijs of het postsecundair niet-hoger onderwijs met succes afgewerkt. Hooggeschoolden beschikken over een diploma hoger onderwijs.

Figuur 1—Opleidingsniveau

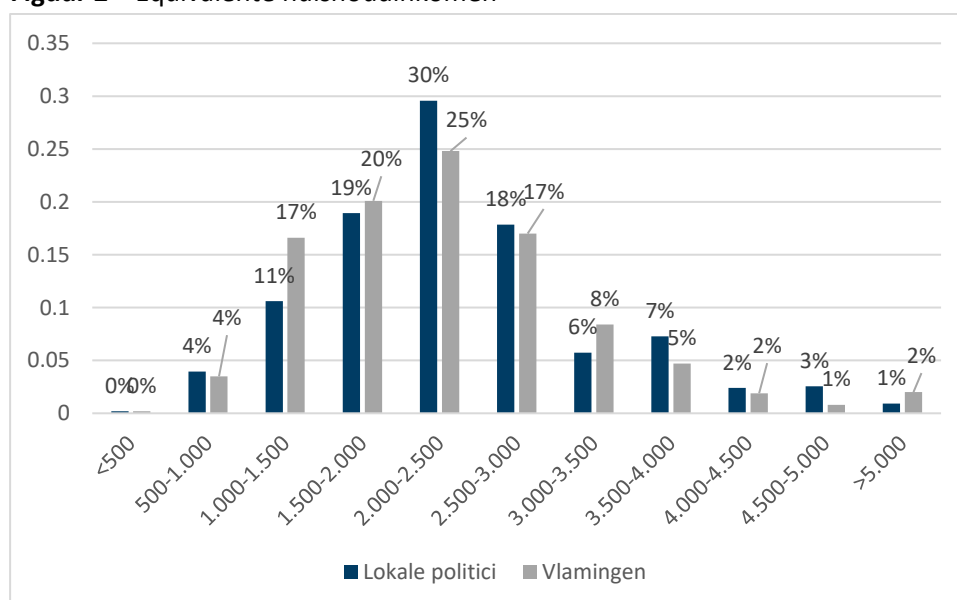
¹ Voor lokale politici baseren we ons op onze eigen surveydata. Voor burgers gebruiken we de recentste cijfers van Statbel (voor het jaar 2020) zoals gerapporteerd op <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-naar-onderwijsniveau-scholingsgraad>, publicatiedatum 27 april 2021.

Figuur 1 laat zien dat lokale politici vaker hooggeschoold zijn (73%) dan de gemiddelde Vlaming (43%). Laaggeschoolden en ook middengediplomeerden zijn ondervertegenwoordigd in de lokale politiek. Toch zijn zeker niet *alle* lokale politici hooggeschoold en er is dus wat meer variatie dan op het nationale niveau, waar quasi iedereen hooggeschoold is. Bovendien moeten we ervoor waarschuwen dat onze data mogelijk lichtjes vertekend zijn: het is bekend dat hoogopgeleiden vaker deelnemen aan survey-onderzoek en het zou dus kunnen dat we het aantal laagopgeleide lokale politici onderschatten, simpelweg omdat zij minder deelnamen aan ons onderzoek. Desalniettemin is het patroon opvallend.

We maken een vergelijkbare oefening voor het inkomen van mensen, al vraagt dat om grote voorzichtigheid. Eerst en vooral zouden verschillende gangbare indicatoren—bijvoorbeeld het individuele inkomen of het huishoudinkomen—verschillende resultaten kunnen opleveren. Als maat hanteren wij het *equivalente huishoudinkomen*: het maandelijkse netto-huishoudinkomen, relatief gemaakt ten opzichte van de grootte en samenstelling van het huishouden. Ten tweede is het om allerlei redenen moeilijk om inkomen op een betrouwbare wijze te meten, bijvoorbeeld omdat mensen hun exacte inkomen niet kennen of omdat ze het liever niet delen met onderzoekers. Om betere antwoorden te krijgen, peilden wij naar *inkomenscategorieën* in plaats van naar het exacte inkomen, maar dat leidt uiteraard tot minder precieze cijfers. Kortom, er zit een onzekerheidsmarge op onderstaande cijfers.

We vergelijken opnieuw lokale politici met Vlaamse burgers². Figuur 2 laat zien dat de verschillen tussen lokale politici en de bevolking tamelijk beperkt zijn. Onder lokale politici zijn er wat minder mensen met een laag equivalent huishoudinkomen (1.000 à 1.500 euro) en wat meer mensen met een gemiddeld equivalent huishoudinkomen (2.000 à 2.500 euro). Verder zijn de schommelingen klein—zeker gezien de onzekerheidsmarge waar we rekening mee moeten houden. We vermoeden dat lokale politici qua inkomen redelijk gelijk zijn aan de gemiddelde Vlaming.

Figuur 2—Equivalent huishoudinkomen

Het is verrassend dat lokale politici qua wél hoger scoren dan burgers qua opleidingsniveau, maar niet qua inkomen. We weten immers dat opleidingsniveau en inkomen vaak samenhangen. Hadden politici

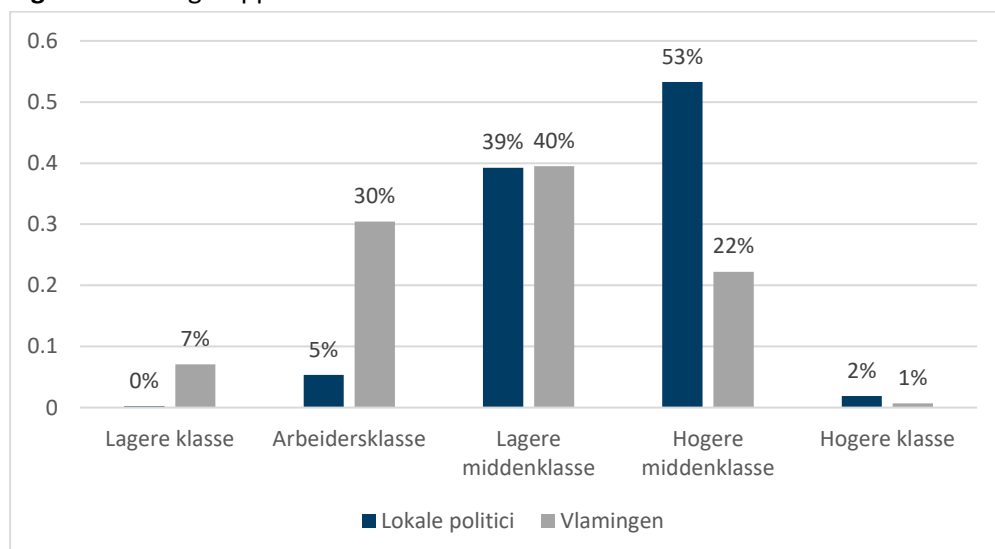
² Voor lokale politici baseren we ons op onze eigen surveydata. Voor burgers gebruiken we de recentste cijfers van Statbel (voor het jaar 2019) zoals gerapporteerd op <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/huishoudinkomen>, publicatiedatum 26 november 2020.

de neiging om hun inkomen wat te onderschatten in onze survey? Zouden lokale politici gemiddeld minder werken (bijvoorbeeld deeltijds) omdat om hun werk te combineren met hun politiek mandaat en ligt hun inkomen daardoor wat lager? Of werken lokale politici vaker in sectoren met lagere inkomens? Verschillende verklaringen lijken plausibel, maar we hebben diepgaandere analyses nodig om uitsluitsel te geven.

We wenden ons daarom tot een alternatieve manier om de sociaaleconomische status van mensen te vergelijken. We vroegen lokale politici om zélf aan te geven tot welke sociale klasse ze behoren. Zo'n subjectieve meting is interessant omdat ze meer informatie bevat dan inkomen alleen. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat mensen relatief weinig inkomsten hebben, maar toch veel middelen (bijvoorbeeld spaargeld). De klasse waartoe mensen zichzelf rekenen, is indicatief voor hun sociale status.

De vergelijking tussen lokale politici en burgers is te vinden in Figuur 3³. We zien dat lokale politici veel minder vaak tot de arbeidersklasse behoren dan de gemiddelde Vlaming (5% vs. 30%). Lokale politici rekenen zich dan weer vaker tot de hogere middenklasse (53% vs. 22%). Kortom: het huishoudinkomen van politici verschilt niet veel van dat van de bevolking, maar lokale politici behoren wél vaker tot de hogere middenklasse.

Figuur 3—Zelf-gerapporteerde sociale klasse

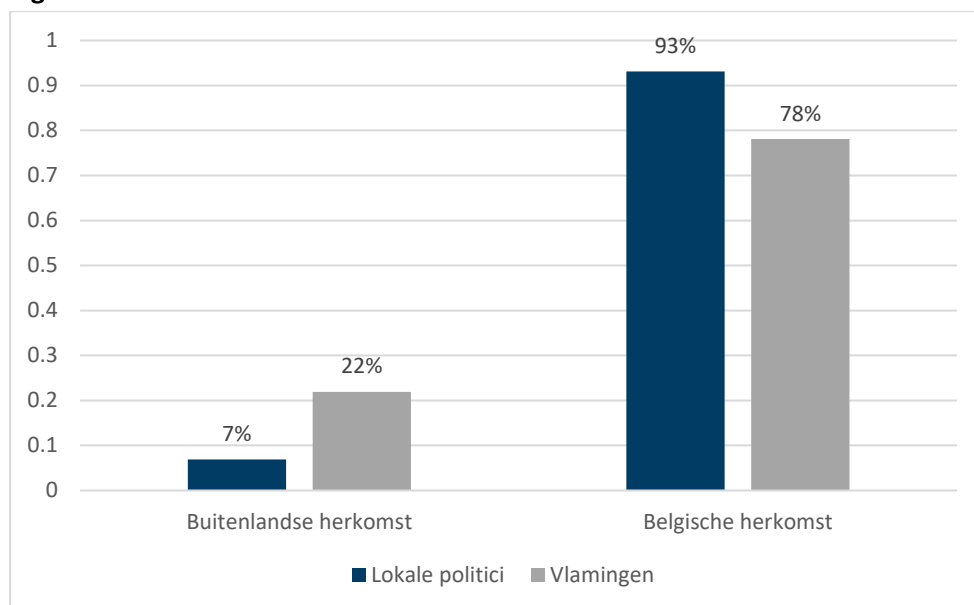
Ten slotte onderzoeken we de herkomst van lokale politici. Hoeveel lokale politici zijn van buitenlandse herkomst? Wordt de diversiteit uit de samenleving weerspiegeld, of vormen lokale politici eerder een homogene groep? Onder “mensen met buitenlandse herkomst” wordt meestal verstaan:

- 1) mensen met huidige buitenlandse nationaliteit (EU of niet-EU)
- 2) mensen met de Belgische nationaliteit, maar met een buitenlandse geboortenationaliteit (EU of niet-EU)
- 3) mensen met de Belgische geboortenationaliteit, maar met minstens één ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit (EU of niet-EU)

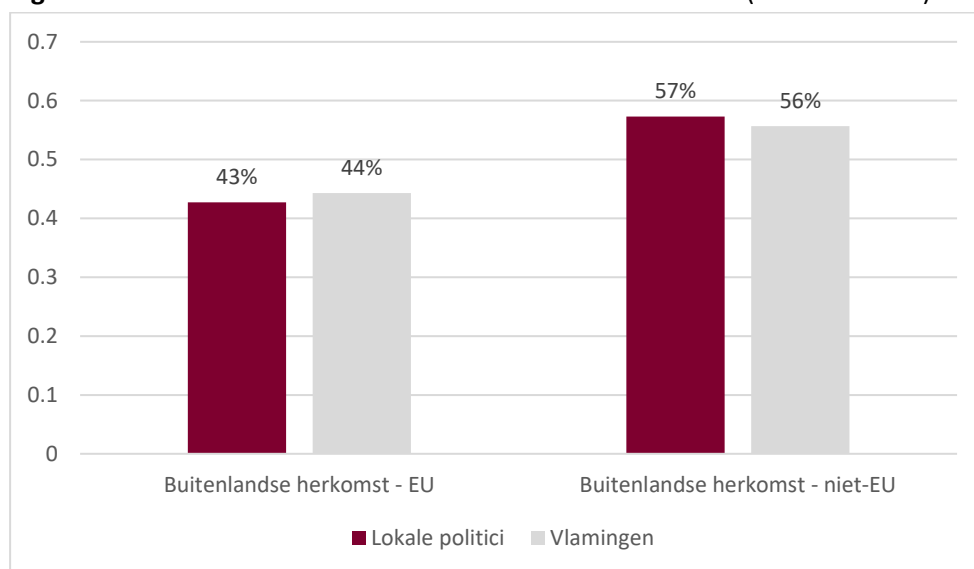
³ Voor lokale politici baseren we ons op onze eigen surveydata. Voor burgers gebruiken we cijfers die we inzamelden in 2018 in het kader van het INFOPOL-project. We gebruikten het online panel van Survey Sampling International (SSI). In totaal werden 2,389 Vlamingen bevraagd. De data werden gewogen naar gender, leeftijd, opleidingsniveau en politieke voorkeur.

Wanneer we lokale politici met Vlaamse burgers vergelijken⁴ in Figuur 4, zien we dat er minder lokale politici van buitenlandse herkomst zijn (7%) dan dat er in de samenleving mensen van buitenlandse herkomst zijn (22%). Een lichte ondervertegenwoordiging was te verwachten, omdat het voor mensen met een huidige buitenlandse nationaliteit (categorie 1) uit een *niet-EU land* niet toegelaten is om kandidaat te zijn bij lokale verkiezingen, maar het verschil dat we vinden kan niet volledig daaraan te wijten zijn. Kijken we *enkel* naar de politici/mensen van buitenlandse herkomst (Figuur 5), zien we wel dat de verdeling tussen EU- en niet-EU-afkomst quasi gelijk is.

Figuur 4—Buitenlandse herkomst

Figuur 5—Herkomst van mensen met buitenlandse herkomst (EU vs. niet-EU)

Opnieuw moeten we de data voorzichtig interpreteren. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat mensen van buitenlandse afkomst minder deelnamen aan onze survey en dat er in de realiteit dus meer lokale

⁴ Voor lokale politici baseren we ons op onze eigen surveydata. Voor burgers gebruiken we de recentste cijfers van Statbel (voor het jaar 2018) zoals gerapporteerd op <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-naar-herkomst-0>, publicatiedatum 26 mei 2020.

politici van buitenlandse herkomst zijn dan wij hier vinden. Dat gezegd zijnde, vond ook eerder onderzoek waarin gebruik gemaakt werd van naamsherkenning—onderzoekers probeerden de achtergrond van lokale politici *zelf* te achterhalen waardoor ze niet afhankelijk waren van medewerking aan een survey—ook dat mensen met buitenlandse herkomst ondervertegenwoordigd zijn in de lokale politiek⁵.

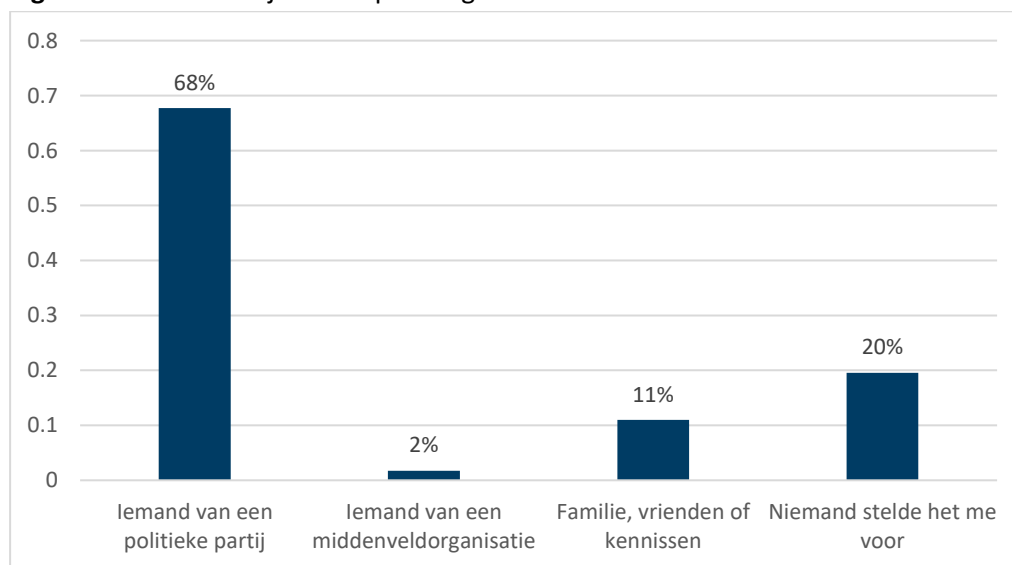
Onze (eerste, voorzichtige) conclusie is dat de lokale politiek geen perfecte afspiegeling vormt van de bevolking. Er is een lichte ondervertegenwoordiging van laag- en middengediplomden, bijvoorbeeld, en van mensen met buitenlandse herkomst. Er zijn echter ook positieve signalen. Zo lijkt de inkomensverdeling van lokale politici niet zo heel verschillend van die van mensen in het algemeen. De meeste groepen lijken bovendien toch iets beter vertegenwoordigd op het lokale dan op het nationale niveau.

De weg naar de lokale politiek

“Wie stelde u als eerste voor om u kandidaat te stellen bij lokale verkiezingen?” Met die vraag willen we in kaart brengen hoe lokale politici in de politiek belanden. Worden ze meestal gevraagd door iemand van een politieke partij? Moedigt hun naaste omgeving hen aan? Of nemen ze zelf het initiatief?

De antwoorden van lokale politici staan in Figuur 6. We zien dat een grote meerderheid van de lokale politici, namelijk 68%, gevraagd werd door iemand van een politieke partij. Nog eens 11% werd aangemoedigd door familie, vrienden of kennissen; en 2% door iemand van een middenveldorganisatie. Slechts 20% zette volledig op eigen initiatief de stap om zich aan te sluiten bij een politieke partij of om zelf een politieke partij op te richten. Rekrutering is dus heel belangrijk.

Figuur 6—Door wie zijn lokale politici gerekruteerd?

Wie zijn dan de mensen die gerekruteerd worden door iemand van een politieke partij? Komen zij typisch uit het verenigingsleven en worden zij op die manier opgepikt als interessante kandidaten voor de partij? Of hebben ze niet noodzakelijk een voorafgaande band met organisaties? Die opvolgvraag

⁵ Zie bijvoorbeeld Van Trappen & Wauters (2018). *Kleur in de gemeenteraad? Samenleving en politiek*, jaargang 25, p. 68-73.

is interessant in het licht van de bevindingen hierboven, over ongelijke vertegenwoordiging in de politiek. Het rekruteringsproces kan immers een verklaring zijn voor ongelijkheid: wanneer mensen uit bepaalde groepen minder actief zijn in het verenigingsleven, bijvoorbeeld, en op die manier minder “gevraagd worden” door politieke partijen, kan dat resulteren in minder politieke afvaardiging.

We peilden naar het lidmaatschap van allerlei soorten types verenigingen: vakbonden, socio-culturele verenigingen, jeugdorganisaties, milieuorganisaties, armoedeorganisaties, religieuze organisaties en andere organisaties. De resultaten laten zien dat 69% lid was van één of meerdere organisaties voordat ze “gevraagd werden” door iemand van een politieke partij. Koplopers zijn (1) socio-culturele organisaties, (2) jeugdorganisaties en (3) de vakbond. Ongeveer de helft daarvan (35%) waren zelfs lid van méér dan één type organisatie. Dat gezegd zijnde, was 31% lid van geen enkele organisatie voordat zij gevraagd werden. Het lijkt erop dat lidmaatschap helpt, maar niet nodig is om gevraagd te worden.

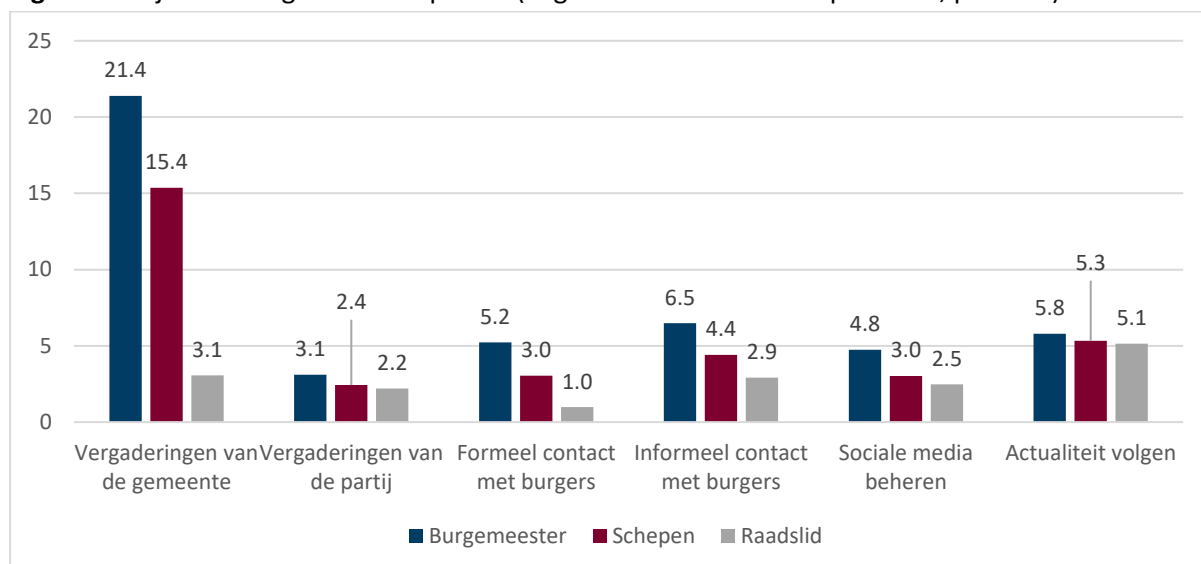
Tijdsbesteding van lokale politici

We vroegen lokale politici om aan te geven hoeveel tijd ze wekelijks besteden aan verschillende aspecten van hun mandaat: het bijwonen van vergaderingen van de gemeente en van de partij, contact onderhouden met burgers (formeel en informeel), sociale media beheren en de actualiteit volgen. Op basis van de resultaten kunnen we inschatten hoe intensief politici met hun lokaal mandaat bezig zijn en met verschillende aspecten ervan. Daarnaast willen we de antwoorden in een later stadium van het onderzoek linken aan andere vragen over vertegenwoordiging. Ter illustratie: we kunnen bijvoorbeeld onderzoeken of politici die veel tijd besteden aan burgercontacten, de publieke opinie op een andere manier beoordelen dan politici die daar weinig tijd aan besteden. Of, we kunnen nagaan of politici die meer tijd doorbrengen op sociale media, andere politieke standpunten hebben dan zij die dat niet doen. In deze eerste fase focussen we echter zuiver op de beschrijvende gegevens, zijnde de tijdsbesteding van lokale politici.

Enkele respondenten wezen ons er terecht op dat de vraag moeilijk te beantwoorden was, bijvoorbeeld omdat de tijdsinvestering fluctueert: de ene week zijn er meer vergaderingen, de andere week minder. De wekelijkse inschattingen maken daar abstractie van en vragen de politici om daar zelf een gemiddelde van te nemen. Bovendien wezen sommigen erop dat ze door de corona-pandemie uitzonderlijk weinig tijd besteden aan hun lokale mandaat en dat de tijdsinvestering in normale periodes veel groter is. Dat zijn dus zaken om in het achterhoofd te houden bij het interpreteren van onderstaande cijfers.

Figuur 7 geeft aan hoeveel tijd politici wekelijks (gemiddeld) besteden aan verschillende aspecten van hun functie. We maken een opsplitsing tussen burgemeesters, schepenen en raadsleden omdat de tijdsinvestering in lokale politiek uiteraard verschilt naargelang de functie. Die tijdsinvestering is niet min: als we de cijfers optellen, besteden burgemeesters gemiddeld 47 uur per week aan hun lokaal mandaat, schepenen 34 uur, en ook raadsleden 17 uur. We zien dat burgemeesters en schepenen met name meer tijd besteden aan het bijwonen van vergaderingen van de gemeente. Alle politici besteden tamelijk veel tijd aan het in contact blijven met burgers, vooral via informele contacten en op sociale media. Wat verder opvalt, is dat alle lokale politici tamelijk veel tijd spenderen aan het volgen van de actualiteit: voor raadsleden is het zelfs hetgeen waar het meeste tijd in kruipt.

Figuur 7—Tijdbesteding van lokale politici (in gemiddeld aantal uren per week, per taak)

Hoe evalueren politici publieke opinie?

We gaan over naar een thema dat in representatie-onderzoek steeds meer aandacht krijgt: hoe politici de publieke opinie beoordelen. In het politieke debat wordt “de publieke opinie” soms geportretteerd als iets belangrijks, als iets dat een leidraad moet zijn voor de beslissingen van politici. Op andere momenten lijken politici zelf dan weer te suggereren dat het publiek vaak ongeïnformeerd is en dat een goed politicus moet handelen uit ideologische overwegingen, eerder dan de voorkeuren van de mensen te volgen. Geboeid door die tegenstelling, onderzochten wij in welke mate politici vinden dat de mening van burgers waardevol en gefundeerd is. Daartoe legden we hen concrete informatie over de publieke opinie voor, die we vroegen te beoordelen.

Om het interessanter te maken, kreeg niet elke lokale politicus dezelfde informatie te zien. Er was variatie qua thema: sommige politici kregen publieke-opinie-informatie te zien over een “*belasting op grote vermogens*”; anderen over “*het hoofddoekenverbod voor overheidspersoneel achter het loket*”. Daarnaast kregen sommigen informatie over de mening van “mensen die *veel* verdienen in Vlaanderen” terwijl anderen informatie kregen over de mening van “mensen die *weinig* verdienen in Vlaanderen”. Zo kunnen we onderzoeken hoe politici de informatie beoordelen in het algemeen, maar ook of er verschillen zijn naargelang het thema en de groep burgers wiens voorkeuren ze leren kennen.

Concreet kreeg iedereen één van onderstaande vier tekstjes te zien. Belangrijk is dat de cijfers die we meegaven reëel zijn en gebaseerd op écht grootschalig survey-onderzoek door SSI/ESS—we wilden politici zeker niet misleiden met onechte cijfers.

"Een meerderheid van de mensen die weinig verdienen in Vlaanderen zijn voorstander om grote vermogens zwaar te belasten. Meer specifiek toonde een grootschalig opinieonderzoek aan dat ongeveer 7 op de 10 burgers met een laag huishoudinkomen een zware belasting op grote vermogens steunen (bron: SSI-survey 2018)."

"Een meerderheid van de mensen die veel verdienen in Vlaanderen zijn voorstander om grote vermogens zwaar te belasten. Meer specifiek toonde een grootschalig opinieonderzoek aan dat ongeveer 7 op de 10 burgers met een hoog huishoudinkomen een zware belasting op grote vermogens steunen (bron: SSI-survey 2018)."

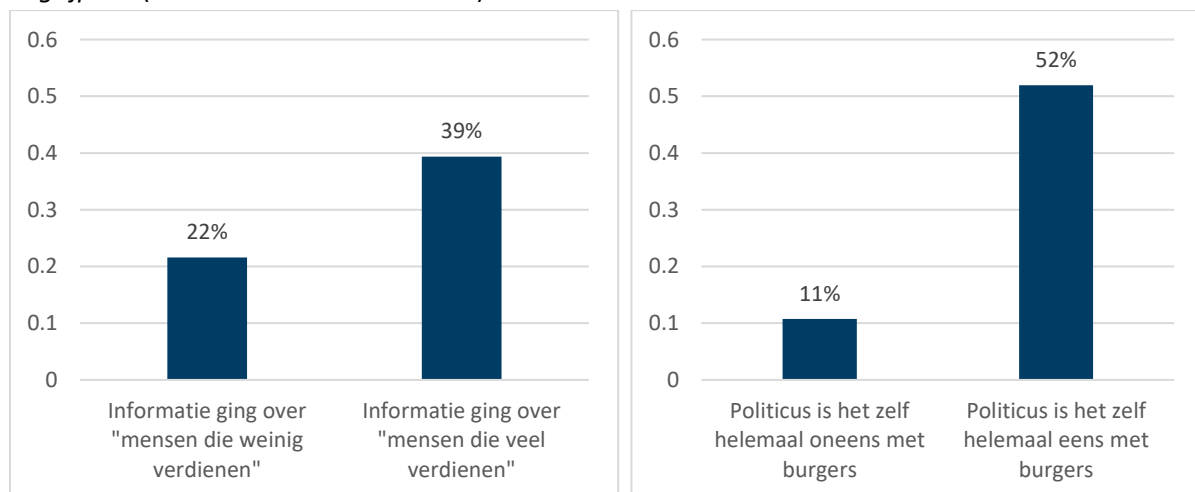
"Een meerderheid van de mensen die weinig verdienen in Vlaanderen is er tegen dat **overheidspersoneel een hoofddoek draagt achter het loket**. Meer specifiek toonde grootschalig opinieonderzoek aan dat ongeveer 7 op de 10 burgers met een laag huishoudinkomen vindt dat overheidspersoneel geen hoofddoek mag dragen achter het loket (bron: ESS-survey 2018)."

"Een meerderheid van de mensen die veel verdienen in Vlaanderen is er tegen dat **overheidspersoneel een hoofddoek draagt achter het loket**. Meer specifiek toonde grootschalig opinieonderzoek aan dat ongeveer 7 op de 10 burgers met een hoog huishoudinkomen vindt dat overheidspersoneel geen hoofddoek mag dragen achter het loket (bron: ESS-survey 2018)."

We vroegen politici om, na het zien van deze informatie, verschillende stellingen te beoordelen. Voor dit verkennende rapport kijken we naar de eerste stelling die ze beoordeelden: *"Deze burgers begrijpen waarschijnlijk de complexiteit van het debat."* In het algemeen—en ongeacht de precieze informatie die een politicus te zien kreeg—was 32% van de politici het eens met de stelling. De meerderheid van de lokale politici (68%) vermoedt dus dat de mening van burgers *niet* echt rekening houdt met de volledige complexiteit en eerder oppervlakkig is. Dat zou natuurlijk waar kunnen zijn: we spreken ons niet uit over de werkelijke kwaliteit van de mening van burgers. De perceptie van politici ervan—en vooral de verschillen tussen politici en tussen types informatie—zijn interessant op zichzelf.

Figuur 8 toont enkele relevante verschillen. De grafiek aan de linkerzijde vergelijkt de beoordeling van politici die informatie kregen over de mening van mensen die *weinig* verdienen, met zij die informatie kregen over mensen die *veel* verdienen. Het verschil is opmerkelijk. Politici denken vaker dat "rijkere" burgers de complexiteit van een debat begrijpen (39%) dan dat ze denken dat "armere" burgers de complexiteit begrijpen (22%). Dat patroon is hetzelfde voor de twee thema's: dus ongeacht of het ging over de vermogensbelasting of over hoofddoeken wordt de mening van wie meer verdient, anders ingeschat. We weten uit internationaal onderzoek dat de mening van rijkere mensen vaker gevolgd wordt in beleidskeuzes dan de mening van armere mensen. Onze bevinding zou daarvoor een verklaring kunnen zijn: als politici denken dat armere mensen een minder doordachte mening hebben, zijn ze waarschijnlijk minder geneigd om met die mening rekening te houden bij beleidsbeslissingen.

Figuur 8—Percentage politici die denken dat *"deze burgers waarschijnlijk de complexiteit van het debat begrijpen"* (over de twee thema's heen)

De rechterzijde van de figuur laat een tweede patroon zien: politici denken veel vaker (in 52% van de gevallen) dat burgers de complexiteit van een debat begrijpen, wanneer de mening van de burgers overeenkomt met die van de politicus zelf. Met andere woorden: politici die zelf voor een vermogensbelasting zijn, of voor een hoofddoekenverbod, maakten een positievere inschatting van burgers dan zij die ertegen zijn. In de laatste groep vond slechts 11% dat burgers de complexiteit van het debat begrijpen. De bevinding is niet verrassend: het is een algemene menselijke reflex om meer waarde te hechten aan informatie die je eigen standpunt bevestigt—en lokale politici zijn daar dus niet immuun voor. Een risico van dit psychologische mechanisme is dat politici andere meningen onterecht bagatelliseren als ‘ondoordacht’.

Interessant om te vermelden is dat we een vergelijkbaar scenario voorlegden aan Amerikaanse lokale politici. Voor de bevraging werkten we samen met collega’s uit de Verenigde Staten. De politici werden gevraagd om gelijkaardige informatie over de publieke opinie te beoordelen, maar dan over twee thema’s die relevant zijn in de Amerikaanse politiek: de gezondheidszorg (*‘the Affordable Care Act’*) en wapenwetgeving (*‘a ban on assault rifles’*). De bevindingen zijn zéér gelijkaardig: ook lokale politici in de Verenigde Staten hebben de neiging om te denken dat de mening van rijkere burgers, en van burgers die hun eigen mening delen, meer doordacht is dan die van armere of niet-eensgezinde burgers.

Ideologische positie van lokale politici

Als onderdeel van de bevraging vroegen we lokale politici om dertig beleidsstellingen te beoordelen. Vijftien stellingen gingen over sociaaleconomische thema’s, zoals belastingen, werkgelegenheid, sociale woningen, enzovoort. Voorbeelden van stellingen zijn *“Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen”* of *“Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden”*. De overige vijftien stellingen gingen over sociaal-culturele thema’s, zoals milieu, immigratie, emancipatie, enzovoort. Voorbeelden zijn *“De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen”* of *“De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen”*. Voor het onderzoek nemen we de antwoorden van mensen op de verschillende stellingen samen en plaatsen we hen op een socio-economische en socio-culturele “links-rechtsschaal” (met waarden van -5 tot 5). Wanneer iemand op alle sociaaleconomische stellingen een linkse positie innam, krijgt die persoon de score -5 op de socio-economische schaal. Iemand die op alle stellingen een rechtse positie innam, krijgt score 5.

Dat de stellingen over nationale thema’s gingen, eerder dan over lokale thema’s, was doelbewust. We vroegen namelijk niet enkel aan lokale politici om deze stellingen te beoordelen. Quasi gelijktijdig vroegen we ook aan de *kiezers* van de partijen, en aan de nationale *partijen zelf* om hun mening te geven over de stellingen. Dat gebeurde in het kader van *‘De Stemming’*—een onderzoek waarvan ook onlangs nog resultaten in de media zijn verschenen (op VRT en in De Standaard). De opvallendste conclusie van het onderzoek bij de *nationale partijen* en *kiezers* is dat de ideologische positie van kiezers gematigder is dan die van de partijen. De politieke standpunten van partijen zijn vaak erg ‘coherent’ en dus uitgesproken links of rechts. Bij kiezers is er minder coherentie: vaak combineren mensen linkse en rechtse posities (bijvoorbeeld: ze willen dat belastingen dalen, maar ook dat het openbaar vervoer gratis wordt). Zo nemen ze, als je alles optelt, eerder een centrumpositie in op de links-rechtsschaal.

Interessant is dat we nu kunnen nagaan hoe lokale politici—die deel uitmaken van partijen die ook op het nationale niveau actief zijn—zich verhouden tot hun kiezers en hun eigen partij. In totaal namen 618 lokale politici van een lokale partij met de naam “CD&V”, “Groen”, “Open Vld”, “N-VA”, “Vlaams Belang” of “Vooruit”/”sp.a” deel aan ons onderzoek.⁶ We kijken hier uitsluitend naar de standpunten van deze politici. De resultaten staan in Figuur 9. De positie van elke lokale politicus die deelnam aan onze survey, wordt afgebeeld met een stip in de grafiek. Op de horizontale as (x-as) lezen we de positie van de politicus op de socio-economische schaal van -5 (helemaal links) tot 5 (helemaal rechts). Op de verticale as (y-as) lezen we de positie op de socio-culturele links-rechtsschaal.

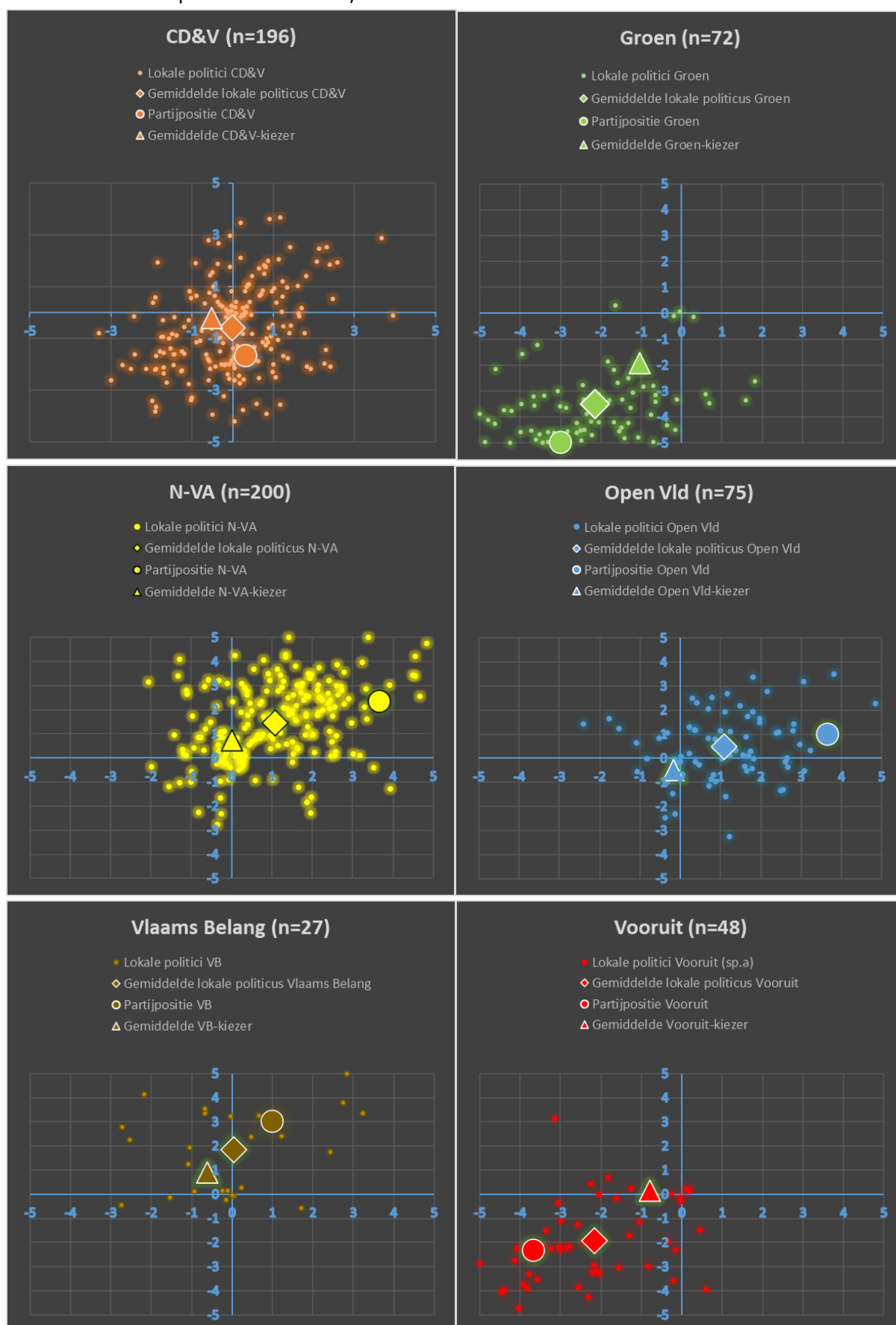
We zien dat er wel wat spreiding is binnen de partijen: bij Groen, bijvoorbeeld, zijn er lokale politici die gematigd zijn (in het midden van het kwadrant), maar ook politici die erg links zijn (linksonder). Toch is er coherentie, in de zin dat de meeste politici van de meeste partijen zich overwegend in één kwadrant bevinden. Bij N-VA, bijvoorbeeld is, quasi iedereen socio-economisch én socio-cultureel rechts (doch in verschillende mate). Uitzonderingen zijn CD&V en Vlaams Belang, waar er wat meer spreiding is over de verschillende kwadranten. CD&V heeft, als centrumpartij, lokale politici in alle kwadranten. Lokale politici van Vlaams Belang zijn duidelijk socio-cultureel rechts, maar socio-economisch wat meer verdeeld.

Daarmee positioneren lokale politici zich steeds tussen de officiële partijposities (die het meest ‘extreem’ zijn) en de posities van kiezers (die het meest gematigd zijn). Hun meningen zijn dus consistenter dan die van de gemiddelde kiezers, maar minder uitgesproken consistent dan die van de partijen zelf. Zo lijkt de lokale politiek een mooie brug te vormen tussen de kiezers en de nationale politiek.

We willen deze data in de toekomst graag diepgaander analyseren, bijvoorbeeld door na te gaan of er verschillen zijn tussen politici die een sterke band ervaren met een nationale partij en politici die niet zo’n band ervaren.

⁶ Ook lokale partijen met namen afgeleid van een nationale partij, zoals “Open Vld Plus” of “Gemeentebelangen CD&V”, werden tot de nationale partijen gerekend. Politici van kartels van twee nationale partijen (bijvoorbeeld “sp.a-Groen”) lieten we voorlopig echter buiten beschouwing. PVDA is niet opgenomen in de analyse omdat onze dataset slechts twee PVDA-politici bevat.

Figuur 9—Ideologische positie van lokale politici, partijen en kiezers (van ‘nationale’ partijen waarvan we minstens 20 respondenten hadden)

Lokale uitdagingen

We vroegen lokale politici niet enkel om hun mening te geven over allerlei nationale thema's, maar verzochten hen ook om te definiëren wat momenteel de grootste politieke uitdagingen zijn op het *lokale* niveau. De antwoorden waren erg divers en worden samengevat in de woordenwolk in Figuur 10. Op basis van een eerste analyse lijken drie uitdagingen het vaakst genoemd te zijn:

- 1) Mobiliteit en verkeersveiligheid
- 2) De COVID-crisis en de gevolgen ervan
- 3) Ruimtelijke ordening en de inrichting van de gemeente

Een hele reeks andere thema's kwam ook heel geregeld aan bod: betaalbaar wonen, de lokale economie steunen, gemeentefinanciën & begroting op orde houden/krijgen, de impact van de vergrijzing opvangen, milieu en klimaat, omgaan met immigratie en diversiteit, sociale cohesie behouden, armoede bestrijden, burgers betrekken bij politiek, zorg voor jongeren en ouderen, enzovoort. In een volgende fase van het onderzoek zullen we de open antwoorden 'coderen' zodat ze op meer systematische wijze geanalyseerd kunnen worden.

Figuur 10—Woordenwolk van belangrijkste uitdagingen op het lokale niveau

Perspectieven op solidariteit

We sloten de vragenlijst af met een aantal moeilijkere vragen over een thema dat in de sociale wetenschappen in toenemende mate aandacht krijgt, namelijk solidariteit. Veel mensen zijn het erover eens dat we uitdagingen in de samenleving—zoals de betaalbaarheid van de sociale zekerheid, de toenemende diversiteit, enzovoort—het hoofd kunnen bieden door de onderlinge solidariteit te versterken. Politieke partijen hebben echter verschillende, soms tegenstrijdige visies op de precieze betekenis van solidariteit.

Onderzoekers maakten een opdeling in vier “soorten” solidariteit⁷. *Groepsgerichte solidariteit* hecht belang aan gelijkenissen tussen mensen als fundament van de samenleving. *Medelevende solidariteit* stelt dat bepaalde mensen kwetsbaarder of slechter behandeld worden dan anderen. Deze ongelijkheid wordt als oneerlijk beschouwd en moet daarom worden verminderd. *Ruilgerichte solidariteit* benadrukt dat mensen onderling aan elkaars welvaart en welzijn bijdragen. Die onderlinge ruil moet versterkt worden, door zij die meer bijdragen aan de welvaart meer te steunen. *Empathische solidariteit*, ten slotte, stelt dat diversiteit in de samenleving onvermijdelijk is; de beste manier om de samenleving bijeen te houden is door de verschillen tussen mensen te respecteren. Belangrijk om te benadrukken is dat er geen moreel juiste of foute vorm van solidariteit is—het gaat simpelweg om verschillende perspectieven.

Hoewel elke politieke partij wel eens belang hecht aan elke vorm van solidariteit, blijken sommige partijen bepaalde vormen van solidariteit meer naar voren te schuiven dan andere. Een analyse van partijprogramma's toonde al aan dat linkse partijen bijvoorbeeld vaker verwijzen naar medelevende en empathische solidariteit dan rechtse partijen, terwijl die laatstgenoemden net iets vaker ruilgerichte en groepsgerichte solidariteit naar voor schuiven. Ook bij kiezers is er een verband tussen partijvoorkeur en solidariteit, zo liet ander onderzoek zien. Kiezers van rechtse partijen hebben een iets sterkere voorkeur voor ruilgerichte en groepsgerichte solidariteit, terwijl kiezers van linkse partijen eerder medelevende en empathische solidariteit belangrijk vinden.

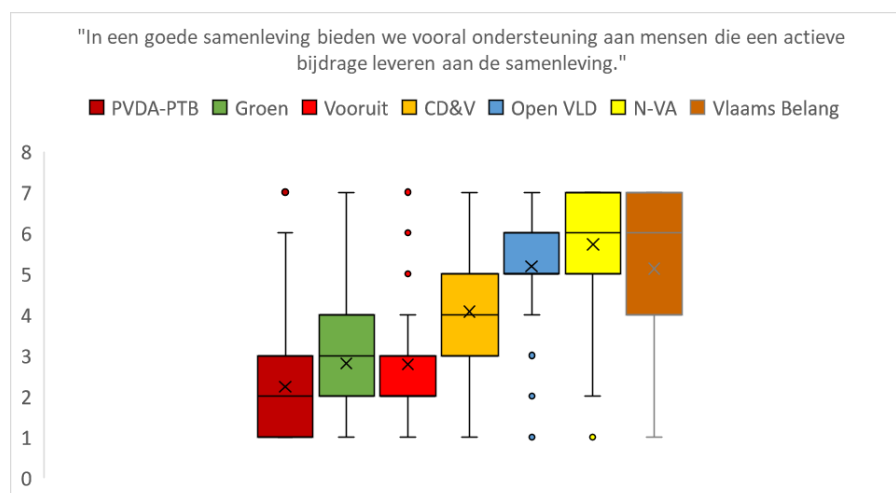
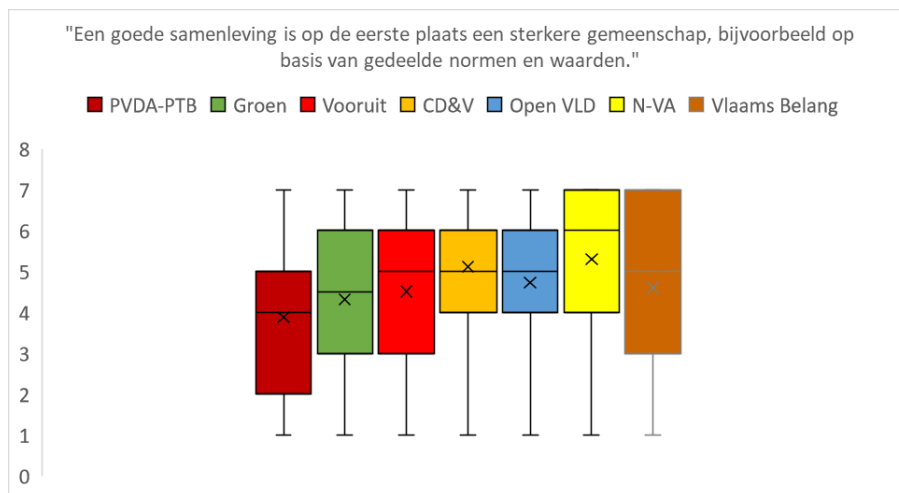
Wat we graag wilden weten, is in welke mate politici zélf verschillende partijen associëren met verschillende vormen van solidariteit. Daarom kozen we vier stellingen, één voor elk perspectief op solidariteit, en vroegen politici om te beoordelen in welke mate zij denken dat de zeven grootste Vlaamse partijen akkoord gaan met deze stellingen. Uiteraard onderzoeken we zo enkel de *percepties* van lokale politici. We doen géén uitspraken over de mate waarin de partijen echt akkoord gaan met de stellingen.

De resultaten zijn afgebeeld in Figuur 11. We stellen vast dat de gemiddelde lokale politicus verschillende partijen associeert met verschillende vormen van solidariteit. De percepties komen sterk overeen met hoe de partijen *zelf* over solidariteit praten in hun partijprogramma's (cf. eerder onderzoek). Groepsgerichte en zeker ruilgerichte solidariteit worden sterker geassocieerd met rechtser partijen zoals N-VA of Open VLD, terwijl medelevende en empathische solidariteit voornamelijk met partijen zoals Vooruit of Groen worden geassocieerd.

⁷ Zie: Thijssen, P., & Verheyen, P. (2020). It's All About Solidarity Stupid! How Solidarity Frames Structure the Party Political Sphere. *British Journal of Political Science*, 1-18.

Figuur 11—Associatie tussen politieke partijen en vormen van solidariteit

a) Groepsgerichte en ruilgerichte solidariteit: eerder geassocieerd met rechtser partijen

b) Medelevende en empathische solidariteit: eerder geassocieerd met linksere partijen

